

Archetyp jako forma symboliczna w koncepcji Carla Gustava Junga oraz w pracy artystyczno-badawczej Jerzego Grotowskiego

Archetyp, termin filozoficzny, mający swe korzenie w myśli neoplatońskiej, został wprowadzony w obręb psychologii przez Carla Gustawa Junga. Stał się pojęciem odnoszącym się do uwarunkowań ludzkiej psychiki, jednakże posiada wymiar filozoficzny, a także antropologiczny, społeczny i kulturowy. Według Junga archetyp to czynnik warunkujący wyobrażenia zbiorowe, podłoże treści determinujących powtarzalne motywy kulturowe. Jung stworzył teorię psychologiczną, wpisującą jednostkę w kontekst życia społecznego i kulturowego. Wyobrażenia religijne, mity, baśnie, wierzenia ludowe, dzieła artystów zostały przez niego odczytane jako potencjalne nośniki archetypowych treści. Definiował archetyp jako nieuświadomiony czynnik psychiczny, do którego świadoma część psychiki ma dostęp w postaci obrazów fantazji – marzeń sennych oraz zakorzenionych w kulturze symboli.

W ramach niniejszego projektu archetyp zostanie zbadany jako forma kulturotwórcza (kultura jako powstająca w procesie przezwycięzania nieświadomości, a jednocześnie mająca w niej swe źródło). Ponadto badania będą obejmowały archetyp jako przedmiot doznania. Jung upatrywał bowiem archetypowego źródła w specyficznych doświadczeniach, takich jak obrzędy, rytuały, wizje mistyków, obrazy fantazji, pojawiające się podczas medytacji. Doświadczeniem tego rodzaju, mającym doprowadzić do przekroczenia *ego* oraz możliwości doznawania spontanicznego przepływu impulsów psychicznych i fizycznych był akt całkowity, cel pracy artystyczno-badawczej Jerzego Grotowskiego w okresie działalności teatralnej (1959-1970). Reżyser jest powszechnie znany jako twórca koncepcji teatru ubogiego. Jego twórczość została wielokrotnie opisana na gruncie takich dziedzin jak teatrologia czy kulturoznawstwo w zakresie dramaturgii spektakli, ich kontekstu historycznego i społecznego, metod pracy z aktorem. Brakuje natomiast badań nad teoretycznymi podwalinami działań tego artysty, w tym także prac na temat związku z teorią archetypów Junga oraz zainteresowaniem reżysera wyobrażeniami zbiorowymi i ich społecznym oddziaływaniem. Grotowski powoływał się na koncepcję archetypów (J. Grotowski, 1962). Tak jak Jung uznawał, że w niektórych tekstach literatury wyrażone zostały treści nieświadomości kolektywnej. Uważał, że mity chrześcijańskie oraz dzieła romantyzmu, zwłaszcza zawarty w nich mesjanizm, miały wpływ na to, w jaki sposób ukształtowały się wzorce kulturowe i świadomość zbiorowa Polaków. Symbol, będący językiem mitu, zdaniem Junga jak i Grotowskiego wyraża archetypowe treści psychiczne, stanowi intuicyjne, autentyczne źródło poczucia i nadawania sensu. W pracach psychoanalizy pojawiają się analizy i objaśnienia symboliki obrazów mitycznych, powtarzalnych w różnych kręgach kulturowych oraz w marzeniach sennych i schizofrenicznych wizjach jego pacjentów. W przedstawieniach Grotowskiego także mamy do czynienia z powtarzalnymi symbolami (np. postać herosa – ofiary).

Projekt zakłada zbadanie koncepcji kultury zawartej w pismach Junga, a następnie analizę twórczości J. Grotowskiego, by zweryfikować, czy rozwijana przez reżysera droga dostępu do jaźni – całkowitości psychicznej – rozszerza definicję archetypu, którą odnajdujemy w tekstach źródłowych psychiatrii. Dokonam opisu specyfiki doświadczenia aktu całkowitego w perspektywie psychologii głębi, a także antropologii filozoficznej.

Wyniki badań zostaną przedstawione podczas międzynarodowych konferencji (m. in. *Liminal Forms of Experience*, Wrocław 2022) oraz opublikowane w czasopismach filozoficznych, bądź w zbiorach monograficznych, a także zostaną uwzględnione w mojej rozprawie doktorskiej *Pojęcie archetypu w koncepcji C. G. Junga. Archetyp i obraz*.